

Projev v Račicích, plk. MUDr. Martin Svoboda 29.09.2019

Vážení občané Račic,

dámy a pánové,

děkuji za pozvání k Vám. Vaše obec si každý rok připomíná svátek sv. Václava, světce, jemuž je zasvěcen i Váš kostel. Svátek svatého Václava je však již léta také státním svátkem, Dnem české státnosti. Dnešní shromáždění je věnováno mimo jiné i dvěma račickým občanům, kteří pro obnovení československé - a tedy i české - státnosti položili svůj život.

Máme-li si je připomenout, musíme se vrátit do noci ze 4. na 5. května 1944, kdy byl u nedalekého Kramolína vysazen čs. paravýsadek Spelter. Čtyřčlenná skupina složená z velitele kapitána Břetislava Chrastiny, zástupce velitele rotného Jaroslava Kotáska, radisty rotného Rudolfa Novotného a četaře Jana Vavrdy sem byla poslána s úkolem navázat prostřednictvím své vysílačky Lenka spojení s čs. exilovou vládou v Londýně, dodávat zprávy vojenského, politického a hospodářského charakteru a připravit ke konci války ozbrojené povstání. Jejich původním operačním prostorem měla být oblast severně a severovýchodně od Brna.

Výsadek má zpočátku smůlu - některé padáky se zachytily na stromech na kraji lesa a byly viditelné, nešlo je sundat. Při brodění řekou Jihlavou v místě, kde je nyní Dalešická přehrada, navíc ztratil velitel výsadku kapitán Chrastina boty. Obával se, že bosý by skupině byl na obtíž, domluvil proto setkání na kontaktní adrese v Nové Říši a od skupiny se oddělil. Jak se ukázalo, tak v rámci operace vlastně napořád, za války se pak se skupinou již nesešel. Velení převzal rotný Kotásek a skupina rychle opustila prostor doskoku.

Druhou noc tři zbylí parašutisté dosáhli v deštivém chladném počasí obce Boňova a dva z nich se vydali do vesnice na průzkum s cílem obstarat úkryt, případně pomoc místních. Byli však zadrženi místními příslušníky CPO. CPO byla civilní protiletectká obrana, byla ustavena v každé vesnici, měla za úkol dohlížet na povinné zatemnění, hlásit přelety letadel a sledovat pohyb osob v obci. Tříčlennou boňovskou hlídku tvořili František Pelán, František Durda a snad i Karel Nedvědícký. Parašutisté, kteří se prokázali falešnými doklady, byli hlídkou přivedeni do požární zbrojnice s tím, že ráno budou předvedeni ke starostovi. Parašutisté si pohrůžkou zbraněmi vynutili odchod. Ještě cestou z obce však byli dostiženi právě jedním z členů hlídky, Františkem Pelánem, který jim nabídl pomoc. Ukryl je ve stodole, kterou měl pronajatu od rolníka Michala Kratochvíla, kterého o tom vyrozuměl. Michal Kratochvíl, v té době již jednadsmesátiletý muž, s tím souhlasil a parašutistům mimo úkrytu poskytl i stravu a umožnil jim pár nocí, aby se zotavili.

Poté se skupina vydala dále směrem na Novou Říši, kde se dle doporučení z Londýna měla zkontaktovat s pekařem Kouřimským. Cestou k Nové Říši v lesích v okolí Martínkova jednu noc bloudili, ale nakonec cíle dosáhli. Kontakt na Kouřimského však zklamal, pekař je odmítl, nedošlo ani k

očekávanému setkání s velitelem. V této situaci se velitel Kotásek rozhoduje vrátit zpět do Boňova, kde jim již jednou pomohl. Cestou míjí obec Šebkovice. V tu chvíli je již značně tísní hlad, proto je Novotný vyslán do vesnice s úkolem zjistit, zda by nenašli pomoc. Narazí na sedláka Antonína Plichtu a přitaká na jeho domněnku, že s kamarády prchá z pracovního nasazení v Říši. Plichta pomůže, dá jim najíst i napít.

Záhy poté parašutisté v souladu se svým záměrem znovu přicházejí do Boňova. Opět se setkávají s Pelánem a hledají řešení vcelku nepříznivé situace. Pelán, který pracuje jako lesní dělník v myslibořickém polesí, navrhuje kontaktovat tamního hajného Františka Vitouše. Ukáže se, že rotný Kotásek Vitouše zná ze svého rodiště Ratíškovice u Hodonína, kde hajný dříve působil. Přesun na hájenku na Ostrých se zdaří a František Vitouš a jeho žena poskytnout parašutistům maximální podporu. Ostatně Vitouš již ilegální zkušenost má, již dříve ukrýval Františka Pospíšila, rodáka z nedalekých Rešic u Dukovan, který v roce 1942 velel jinému čs. výsadku.

Vitoušova hájenka na Ostrých u Myslibořic má však jednu nevýhodu - není napojena na elektrinu, která je nezbytná pro vysílání. František Vitouš se proto obrátí na myslibořického Ladislava Papulu. Ladislav je syn bývalého myslibořického starosty, hospodáře Augustina Papuly a jeho ženy Marie rozené Urbánkové. V odboji také není nováčkem, spolu se svým bratrancem Josefem Urbánkem z Račic a myslibořickými občany Janem Jůrou, Janem Fialou a jeho strýcem Vladislavem Fialou je členem odbojové skupiny "Zdravíme naše lesy 1941". Již 28. října 1939, v den státního svátku republiky, vyvěsili československé vlajky na trigonometrické věže v okolí Myslibořic, pak se zapojovali do distribuce protiněmeckých letáků. Přes Vladislava Fialu má skupina již od roku 1942 spojení na moravskobudějovické odbojáře a také do Prahy.

Ladislav Papula tedy na Vitoušovu prosbu parašutisty přijímá v jeho statku a po dohodě se svým sousedem, synem koláře Janem Fialou, ukrývají vysílačku a připravují navázání spojení s Londýnem. To se daří měsíc po výsadku, v noci ze 4. na 5. června 1944. Mimochodem: den poté, 6. června 1944, provedou Spojenci úspěšné vylodění v Normandii...

V té době také parašutisté předají Papulovu bratranci Josefu Urbánkovi k úschově hotovost 10 000 říšských marek, kterými byla skupina vybavena pro svou činnost ještě z Londýna. Urbánek je ukryje ve stavení u své matky tak, že je zazdí.

Rozsáhlá odbojová činnost Ladislava Papuly má bohužel jeden neblahý důsledek. Ladislav Papula se dostává do kontaktu s brněnským gestapem, a to prostřednictvím lidí, kteří pracují v odboji buď nevědomě pod kontrolou gestapa, nebo již vědomě jako jeho konfidenti nebo přímo kmenoví zaměstnanci. První kontakt zachycuje Otakar Večeřa a informuje konfidenta Josefa Navrátila a ten pak brněnského gestapáka Wolfganga Dycka, českého Němce s dokonalou znalostí češtiny. Dyck si na pomoc přibírá konfidenta Stanislava Jizeru. Ladislav Papula v dobré víře, že jedná se skutečnými odbojáři, zorganizuje v Myslibořicích v průběhu několika málo dnů celkem čtyři schůzky, kterých se mimo odbojáře a domnělých "odbojáře" zúčastní také parašutisté. Ti se mimo jiné při schůzkách patrně poděkují, že v Boňově je zadržela tříčlenná hlídka civilní protiletecké obrany a že se jim tam dostalo pomoci. Tato informace bude mít pak později pro Boňovské tragické následky.

Gestapo dojíždí na schůzky do Myslibořic s cílem přesvědčit tři parašutisty, aby se přesunuli do Brna. Tam by nad nimi mělo pohodlnou kontrolu a dodávalo by jim prostřednictvím svých konfidentů falešné zpravodajské údaje, které by byly jejich vysílačkou odvysílány do Londýna a sloužily by k matení Spojenců. Mezitím však jiná odbojová organizace získala poznatky o tom, že mj. i Stanislav Jizera je konfident a prostřednictvím svého spojení ji předala do Londýna. Tato zpráva byla zařazena do českého vysílání BBC a předána do vlasti, kde byla zachycena. Gestapo se obávalo, že by mohlo dojít k vyzrazení role jeho konfidentů i v Myslibořicích a rozhodlo se již na nic nečekat a výsadek Spelter zlikvidovat.

15. června 1944, deset dnů po navázání spojení s Londýnem, byl Ladislav Papula vylákán do Brna na jednání s domnělými odbojáři, ale byl ihned zatčen. Gestapo se různými způsoby nátlaku, směsí zastrašování a slibů beztrestnosti, snažilo od Papuly zjistit, kde jsou parašutisté a kde je vysílačka. Papula však nepromluvil. Gestapo vědělo ze schůzek a ze zkušeností předpokládalo, že se parašutisté budou skrývat v lesích, patrně v hájence, a poblíž Myslibořic je i hájenka Na Ostrých.

V noci z 15. na 16. června 1944 proto byla hájenka obklíčena. Tři parašutisté tam přítomní zjistili, že jsou obklíčováni, pokusili se uniknout, ale v palbě padl velitel výsadku Jaroslav Kotásek, a to přímo u hájenky při cestě. Dvěma ostatním parašutistům se podařilo uniknout. Prchá i hajný Vitouš, a to jen ve spodním prádle. Díky znalosti lesa se mu únik také zdaří. Ráno je zatčena Vitoušova manželka a obě dcery. Současně probíhá i zatýkání u Papulů v Myslibořicích, zatčen je otec Augustin Papula a jeho žena Marie, jejich dcera Ludmila (v rodině zvaná Miluška) a také kočí a děvečka. Gestapo hledá vysílačku, ale marně, ta je totiž ukryta u Fialů, ale to gestapo zatím neví.

Gestapu je ze schůzek s odbojáři známo, že parašutistům poskytli pomoc tři muži z civilní protiletecké hlídky v Boňově. Vyráží tam tedy další zatýkácí komando. Kniha s evidencí hlídek však byla Boňovskými zničena. Gestapo tedy nechává vyhubovat, aby se přihlásili ti, co pomohli, jinak hrozí osudem Lidic a Ležáků. Tlaku podlehnou starý rolník Michal Kratochvíl a z obav o osud obce za pomoc, kterou on sám parašutistům poskytl, se dobrovolně přihlásí s tím, že sám byl členem hlídky, ačkoli jím ve skutečnosti nebyl. Je okamžitě zatčen. převezen autem na hájenku na Ostrých, tam před zraky paní Vitoušové a jejích dcer bit, vyslýchán, ale nikoho neprozradí. Gestapo se vrací do Boňova a zatkne asi 20 boňovských mužů, kteří připadají v úvahu jako možní členové hlídky a převáží je do věznice v Brně. Tam dostanou ultimátum s tím, že pokud se nepřihlásí zbylí dva členové hlídky, budou zastřeleni všichni. Z obav o osud obce a spoluobčanů se přiznávají František Pelán a František Durda, zamlčí však účast Karla Nedvědického. Jejich motivem patrně bylo, že Nedvědický měl mnoho dětí a jeho smrt by byla pro rodiny jen stěží překonatelná. Gestapo, spokojené s tím, že má tři muže, již po dalším nepátrá. V průběhu týdne připraví mimořádný soud, který probíhá v Jaroměřicích. Když se soudce ptá Michala Kratochvíla, proč riskoval život a parašutisty neudal, odpoví starý muž slovy, která se natrvalo zapíší do dějin českého odboje: "Byli to Češi. Jsem Čech a Čecha nikdy nezradím!" Všichni tři byli odsouzeni k smrti, převezeni do Prahy na Pankrác a další den, 24. června 1944 v tamní sekýrárně sťati.

Zbylí dva parašutisté, kterým se z obklíčené hájenky podařilo uniknout, se skrývají ve zrajícím obilí. Velení přebírá Rudolf Novotný. Rozhodnou se, že v této těžké situaci vyhledají znovu pomoc u sedláka Plichty v Šebkovicích, který jim již jednou pomohl. Antonín Plichta neodmítá pomoci ani nyní, byť je mu

jasné - a parašutisté mu to potvrdí - že jde o hledané členy výsadku. Navzdory tomu, že se blíží žně a v jeho statku je mnoho lidí, jim poskytne stravu a úkryt na celých deset týdnů. Plichta je parašutisty vyzván, aby dovezl od Fialů z Myslibořic vysílačku. Mladý Jan Fiala však Plichtovi nevěří, proto Plichta zorganizuje setkání Fialy přímo s parašutisty ve svém statku. Fiala tedy uvěří, ale k plánovanému vyzvednutí vysílačky již nedojde.

Strastiplné chvíle zažívá po útěku z obklíčené hájenky i hajný Vitouš. Oděn jen ve spodním prádle hledá pomoc u svých kolegů, ale marně. Po cestě plné nástrah doputuje nakonec k myslibořickému hostinskému Špačkovi, který mu poskytne nocleh a jídlo. Špaček navíc vejde do kontaktu s myslibořickým rolníkem Františkem Zahrádkou, který pak Vitoušovi poskytne úkryt a stravu na delší čas. Od Zahrádků Vitouš později přejde k jaroměřickému koláři Stanislavu Procházkovi, který jej bude ukrývat prakticky až do konce války.

Mezitím dál probíhají výslechy Papulových. Jejich zatčením jsou přímo ohroženi jejich příbuzní Urbánkovi v Račicích. Ladislav odolává, daří se mu stále držet tajemství, kde je ukryta vysílačka. Jeho otec Augustin tvrdí, že on ani jiní členové rodiny o odbojové aktivitě syna Ladislava nic neví, ale gestapo mu nevěří. Tato situace trvá asi měsíc. Ladislav Fiala usuzuje, že již poskytl odbojářům i parašutistům dost času, aby mohli zahladit stopy, zachránit vysílačku a zmizet v ilegalitě. Pod podmínkou beztrestnosti dalších osob a zanechání dalších represí proti obyvatelům obcí začíná vypovídat. Sdělí, že peníze ukryl u Urbánkových a současně píše dopis své tetě Karolíně Urbánkové snad o příslibu beztrestnosti. Gestapo se s tímto dopisem vydává do Račic. Karolína Urbánková popírá, že by o nějaké hotovosti něco věděla. Je tedy zatčena a převážena do Brna. Cestou se však v autě zhroutí a sdělí, že o penězích ví. Gestapo tedy obrací zpět do Račic, ale když chce peníze vyzvednout, úkryt je prázdný. Urbánková po dalším nátlaku sděluje, že o penězích věděl její syn. Je jí slíbena beztrestnost, když dodá peníze a také beztrestnost pro syna, pokud se on další den přihlásí v Hrotovicích na četnické stanici.

Do druhého dne jsou obě podmínky splněny, Josef Urbánek se z obav o osud rodiny a obce a jistě i pod slibem beztrestnosti četníkům vydal. Gestapo však svůj slib nedodrží, možná proto, že se jim podařilo prokázat ještě i jinou Urbánkovu ilegální činnost - tak to alespoň po válce někteří gestapáci zdůvodňovali. Josef Urbánek i jeho matka Karolína jsou zatčeni a převezeni do věznice v Jihlavě a pak v Brně. Takto flagrantní porušení daného slova vyvolá rozruch dokonce i mezi jinak dosti otrlými gestapáky a vede mezi nimi k rozepřím.

Co se nepodařilo Urbánkovým, to bylo umožněno Janu Fialovi. Ladislav Papula uvede, že o ukryté vysílačce ví Jan Fiala a gestapo ji později skutečně nalezne ukryté v Myslibořicích nedaleko zámku ve stoce. U Jana Fialy gestapo slib beztrestnosti dodrží a ponechá jej na svobodě, protože si od toho slibuje, že by jej mohli kontaktovat jiní odbojáři a nebo sami parašutisté a takto by je mohli pohodlně zatknout. Jan Fiala však poslechne rady svého strýce Vladislava Fialy, gestapu nevěří a mizí z jeho dosahu v ilegalitě. Nejprve se skrývá u Antonína Plichty v Šebkovicích a pak u svého příbuzného v německé obci Rancířov u Jihlavy a podaří se mu dožít osvobození.

Mezitím se Plichta snaží dostat parašutisty do bezpečnějšího úkrytu. Kontaktuje jaroměřického faráře Podveského a na doporučení Jana Fialy osloví i jeho strýce Vladislava Fialu, který pracuje jako úředník na moravskobudějovickém katastrálním úřadě a je důležitou spojkou na moravskobudějovický a pražský odboj. Vladislav Fiala vyrozumí budějovického odbojáře Františka Příkryla s dotazem, zda mohou parašutisty od Plichty převzít a ukrýt je jinde. Příkryl kontaktuje jakubovského mlynáře a významného odbojového pracovníka Josefa Buchala. Ten se spojí s jakubovským Augustinem Mrvkou, který pracuje jako účetní na velkostatku v Šašovicích u Želetavy a je též zapojen v odboji. Mrvka se poradí se šašovickou odbojovou skupinou a po jejím souhlasném stanovisku je obráceným postupem vyrozuměn Antonín Plichta. Koncem srpna 1944 pak Augustin Mrvka osobně převede Rudolfa Novotného a Jana Vavrdu do péče šašovické komunistické odbojové skupiny vedené Adolfem Fialou. Parašutisté nalézají pomoc u rodiny Běhounkových a Petru a vytvoří si tak základnu na celý zbytek války, ze které se jim podaří podchytit odbojové skupiny v blízkém i vzdálenějším okolí. Za pomoci želetavského prodejce elektromateriálu Ladislava Fialy a radioamatéra Františka Doležálky zkonstruují vysílačku jako náhradu za tu ztracenou v Myslibořicích. Touto amatérskou stanicí v prosinci 1944 obnoví spojení s Londýnem a mimo jiné v dubnu 1945 vykořespondují dva shozy zbraní pro svou rozrůstající se síť spolupracovníků. Shozy budou provedeny americkými letadly a odbojáři takto obdrží 9 tun zbraní a diverzního materiálu. Za tu dobu vznikla kolem paravýsadku Spelter partyzánská skupina Lenka, která se později přejmenuje na Lenka-Jih (Jih znamená zkratka pro Jihlavsko), bude sdružovat asi 250-300 lidí a pod tímto názvem bude v regionu mnohem známější, než je krycí jméno výsadku - Spelter.

To ale předbíháme. Koncem srpna 1944 jsou tedy parašutisté již v bezpečí v Šašovicích, ale osudy myslibořických a račických občanů se blíží k tragickému závěru. Koncem srpna 1944 je v Jemnici zatčen myslibořický rodák Vladislav Fiala, jeden z nejaktivnějších odbojových pracovníků regionu i celé země. Spolu s ním putuje do vězení i jeho spolupracovník František Valenta. Oba se zachovali statečně a nikoho neprozradili. Gestapem jsou zařazeni ke skupině kolem Ladislava Papuly. S nimi pak opouštějí věznici v Brně a míří směr Vídeň a po několikadenním čekání tam jsou zařazeni do transportu směřujícího do Mauthausenu, kam dorazí 26. září 1944. Na druhý den jsou všichni ihned zavražděni, dle svědectví spoluvězňů v plynové komoře. Tehdy v souvislosti se skupinou Spelter zemřeli Ladislav Papula, jeho otec Augustin Papula, jeho matka Marie Papulová, rozená Urbánková, jeho sestra Ludmila, které bylo pouhých 28 let, a dále bratranec Ladislava Papuly Josef Urbánek a jeho matka Karolína, oba z Račic. Spolu s nimi byl popraven i myslibořický rodák Vladislav Fiala a jeho spolupracovník František Valenta. Rodiny se o tragickém osudu svých blízkých dozvěděly až po válce díky svědectví přeživšího vězně Hradeckého, který s popravenými sdílel cestu do Mauthausenu a po válce obě rodiny navštívil.

Mám-li říct, co mě na historii paravýsadku Spelter a při něm vzniklé partyzánské skupiny Lenka-Jih fascinuje nejvíce, pak jsou to tři momenty.

Prvním je skutečnost, že v kraji, kde v roce 1942 v nedalekých Dolních Vilémovicích proběhly rozsáhlé popravy členů rodiny Jana Kubiše a v nedalekých Rešicích u Dukovan represe vůči rodině Adolfa Opálky, se v roce 1944 našlo dostatek statečných lidí, které ani tyto hrůzy neodradily v další odbojové činnosti vedené s jediným cílem: obnovit Československou republiku.

Druhou obdivuhodnou skutečností je to, že se paravýsadku Spelter i přes počáteční neúspěchy vlastně podařilo splnit úkol a navíc spojit mnoho roztříštěných odbojových aktivit jednotlivců i skupin, a to bez rozdílu politické orientace. Stáli tu spolu komunisté, lidovci, Sokolové, národovci, agrárníci, sociální demokraté - a také kněží, všichni s cílem porazit německé okupanty. Spelter v angličtině znamená pájka a svého názvu dostal beze zbytku.

Třetí zajímavostí je neuvěřitelná mezinárodní spolupráce, která za výsadkem stála a o které jsem donedávna nevěděl a bylo by tu dnes mnohem více vlajek, než jen naše a britská. Pro ilustraci: šlo o československý výsadek. Byl vycvičen, vyzbrojen a vystrojen ve Velké Británii. Letadlo startovalo z osvobozené části Itálie a náleželo k australské peruti RAF. Kapitánem letounu byl Kanadán. Posádka byla novozélandská. Kromě výsadku Spelter dopravilo toto letadlo do vlasti i výsadek Potash vedený rodákem z Třebíče Janem Bartejsem. Na palubě mělo i zbraně, které cestou shodilo nad okupovanou Jugoslávií Titovým komunistickým partyzánům. Zásobování výsadku zbraněmi v dubnu 1945 ve dvou shozech obstaraly americké letouny. Diverzní materiál Spelteru posloužil partyzánské skupině Jermak vedené sovětským důstojníkem v diverzní akci na železnici u Jihlavy. Celé operační území Spelteru a Lenky-Jih osvobodila Rudá armáda. Spelter tedy v sobě samém zosobňuje společné úsilí Spojenců směřující k porážce nacistického Německa.

Vážené dámy a pánové, děkuji Vám za pozvání, děkuji zastupitelstvu obce Martínkov, kde jsme výstavu mohli poprvé letos 15. června 2019 uspořádat, děkuji Marii Kouřilkové z Boňova a zastupitelstvu obce Jakubov za materiály a pomoc, děkuji Mgr. Pavlíně Vrtkové za úpravu a přípravu fotografií a textů. Dovolte, abych Vás nyní pozval na výstavu.....

plk. gšt. MUDr. Martin Svoboda

ředitel nemocnice

Vojenská nemocnice Olomouc

Sušilovo nám. 5

779 00 Olomouc

telefon 973 407 020

fax 585 222 486

e-mail: svobodam@vnol.cz